

Diskretizacija evolucijske jednadžbe

Praktikum primijenjene matematike 2

ak. god. 2004./05.

1 Rubna zadaća

Uzmimo primjer rubne zadaće za parabolčku jednadžbu

$$\frac{\partial u}{\partial t} - \mu \Delta u = f \quad \text{u } \Omega \times (0, T), \quad (1)$$

gdje je $\Omega \subset \mathbb{R}^2$ ograničena domena i $\mu > 0$ konstanta.

Diferencijalnoj jednadžbi treba pridružiti početni i rubni uvjet. Uzmimo za početak najjednostavniji homogeni Dirichletov rubni uvjet:

$$\begin{aligned} u &= 0 \quad \text{na } \partial\Omega \times (0, T), \\ u|_{t=0} &= u_0 \quad \text{u } \Omega. \end{aligned}$$

Funkcija $u_0(\mathbf{x})$ je zadana i da bi bila kompatibilna s rubnim uvjetom mora se poništavati na rubu domene Ω .

2 Varijacijska formulacija

Varijacijska formulacija evolucijske rubne zadaće formira se posve analogno kao za eliptičku zadaću. Pri tome se kompliciraju funkcijski prostori u kojima se traži rješenje.

Kao i kod eliptičke zadaće tražit ćemo da rješenje $u(\cdot, t)$ pripada prostoru $H_0^1(\Omega)$, za svako $t \in [0, T)$. Stoga se prirodno funkcija $u(x, t)$ ne promatra kao funkcija varijabli $\mathbf{x}$ i t , već kao preslikavanje $t \mapsto u(\mathbf{x}, t)$, koje svakom

$t \in (0, T)$ pridružuje jednu funkciju iz prostora $H_0^1(\Omega)$. O te se funkcije minimalno traži da joj je norma kvadratno integrabilna, tj.

$$\int_0^T \|u(t)\|_{H_0^1(\Omega)}^2 dt = \int_0^T \int_{\Omega} \left(u(\mathbf{x}, t)^2 + \sum_{i=1}^d \left(\frac{\partial u(\mathbf{x}, t)}{\partial x_i} \right)^2 \right) d\mathbf{x} dt < \infty.$$

Skup svih takvih funkcija je linearan prostor (štoviše i Hilbertov) i označava se s

$$L^2(0, T; H_0^1(\Omega)).$$

Za funkciju desne strane $f(x, t)$ pretpostavit ćemo da je kvadratno integrabilna na $Q_T = \Omega \times (0, T)$, tj.

$$\int_0^T \int_{\Omega} f(\mathbf{x}, t)^2 d\mathbf{x} dt = \int_0^T \|f(t)\|_{L^2(\Omega)}^2 dt < \infty.$$

Ponovo je prirodno f promatrati kao funkciju sa $(0, T)$ u $L^2(\Omega)$ i imamo

$$L^2(Q_T) = L^2(0, T; L^2(\Omega)).$$

Varijacijsku formulaciju dobivamo množenjem diferencijalne jednadžbe s test funkcijom iz $H_0^1(\Omega)$ i parcijalnom integracijom. Kao i kod eliptičke jednadžbe Dirichletov rubni uvjet se ugrađuje u prostor:

$$\int_{\Omega} \frac{\partial u(\mathbf{x}, t)}{\partial t} v(\mathbf{x}) d\mathbf{x} - \mu \int_{\Omega} \Delta u(\mathbf{x}, t) v(\mathbf{x}) d\mathbf{x} = \int_{\Omega} f(\mathbf{x}, t) v(\mathbf{x}) d\mathbf{x}$$

Parcijalna integracija:

$$\begin{aligned} \int_{\Omega} \Delta u(\mathbf{x}, t) v(\mathbf{x}) d\mathbf{x} &= \int_{\Omega} \operatorname{div}(\nabla u(\mathbf{x}, t) v(\mathbf{x})) - \nabla u(\mathbf{x}, t) \cdot \nabla v(\mathbf{x}) d\mathbf{x} \\ &= \int_{\partial\Omega} \nabla u(\mathbf{x}, t) \cdot \mathbf{n} v(\mathbf{x}) ds - \int_{\Omega} \nabla u(\mathbf{x}, t) \cdot \nabla v(\mathbf{x}) d\mathbf{x} \\ &= - \int_{\Omega} \nabla u(\mathbf{x}, t) \cdot \nabla v(\mathbf{x}) d\mathbf{x}, \end{aligned}$$

gdje smo iskoristili da je $v(\mathbf{x}) = 0$ za sve $\mathbf{x} \in \partial\Omega$. Time smo dobili

$$\int_{\Omega} \frac{\partial u(\mathbf{x}, t)}{\partial t} v(\mathbf{x}) d\mathbf{x} + \mu \int_{\Omega} \nabla u(\mathbf{x}, t) \cdot \nabla v(\mathbf{x}) d\mathbf{x} = \int_{\Omega} f(\mathbf{x}, t) v(\mathbf{x}) d\mathbf{x}, \quad (2)$$

za sve $v \in H_0^1(\Omega)$ i sve $t \in (0, T)$. Rješenje $u(\mathbf{x}, t)$ traži se u prostoru funkcija iz $L^2(0, T; L^2(\Omega))$ koje imaju vremenske derivacije

$$\frac{\partial u}{\partial t} \in L^2(0, T; L^2(\Omega)).$$

Napomena: Na vremensku derivaciju se obično postavlja slabiji uvjet, ali je za to potrebno uvesti dodatne funkcijske prostore. $\square$

3 Diskretizacija

Izvodi se u dva koraka.

1. Prvo se diskretizira vremenska derivacija metodom konačnih diferencija.

To znači da se uvede vremenski korak Δt i niz vremenskih točaka $t^m = m\Delta t$, $m = 0, 1, \dots$, $m\Delta t \leq T$. Zatim se vremenska derivacija aproksimira nekom diferencijskom formulom. Najjednostavnije je uzeti diferenciju unazad:

$$\frac{\partial u}{\partial t}(\mathbf{x}, t^{m+1}) \approx \frac{1}{\Delta t} (u(\mathbf{x}, t^{m+1}) - u(\mathbf{x}, t^m)).$$

Uvedimo oznaku $u^m(\mathbf{x}) = u(\mathbf{x}, t^m)$. Uvrštavanjem u (2) dobivamo

$$\begin{aligned} \frac{1}{\Delta t} \int_{\Omega} (u^{m+1}(\mathbf{x}) - u^m(\mathbf{x}))v(\mathbf{x}) \, d\mathbf{x} + \mu \int_{\Omega} \nabla u^{m+1}(\mathbf{x}) \cdot \nabla v(\mathbf{x}) \, d\mathbf{x} \\ = \int_{\Omega} f(\mathbf{x}, t)v(\mathbf{x}) \, d\mathbf{x}, \quad \forall v \in H_0^1(\Omega), \end{aligned}$$

i za sve $m = 0, 1, 2, \dots$. U svakom koraku u^m je poznato, a u^{m+1} se izračunava. Stoga ćemo pisati (za $m = 0, 1, \dots$)

$$\begin{aligned} \int_{\Omega} u^{m+1}(\mathbf{x})v(\mathbf{x}) \, d\mathbf{x} + \mu\Delta t \int_{\Omega} \nabla u^{m+1}(\mathbf{x}) \cdot \nabla v(\mathbf{x}) \, d\mathbf{x} \\ = \Delta t \int_{\Omega} f(\mathbf{x}, t)v(\mathbf{x}) \, d\mathbf{x} + \int_{\Omega} u^m(\mathbf{x})v(\mathbf{x}) \, d\mathbf{x}, \quad \forall v \in H_0^1(\Omega), \end{aligned}$$

2. Dobivenu semidiskretiziranu varijacijsku jednadžbu aproksimiramo metodom konačnih elemenata kao i u eliptičkom slučaju.